

DOI: 10.53474/ad.1366748

MADDÎ KÜLTÜR UNSURLARIYLA UZUN İBRAHİM VE HÜSEYİN
PAŞALARIN MUHALLEFÂT KAYITLARI

Betül TEZCAN

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi,
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü
btezcan@ybu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-7524-6334>

ÖZ

Osmanlı Devleti'nde hazinenin gelir kaynaklarından birini devlet adamlarının çeşitli nedenlerle hazineye aktarılan veya el konulan malları oluşturmaktadır. XVII. yüzyılda özellikle savaş ve seferlerin getirdiği ağır baskı, müsadere uygulamasının yoğun bir şekilde yaşanmasına neden olmuştur.

Bu makalede; Budin'in 1683 Viyana Kuşatması'na katılan Budin Beylerbeyi Uzun İbrahim Paşa'nın ve 1684 yılında vefat eden Şam Valisi Hüseyin Paşa'nın hazineye aktarılan mal varlıkları incelenmiştir. Osmanlı Devleti'ndeki müsadere uygulaması kısaca izah edilerek İbrahim ve Hüseyin Paşa'nın kayıtlara yansımış ve hazineye aktarılmış mal varlıkları, cins ve değerleri bakımından belirtilmiş, bir tasnife tabi tutulmuştur. Bu sayede; Osmanlı Devleti'nde müsadere uygulamasının devlet hazinesine katkısı, beylerbeyi konumundaki iki paşanın müsadereye konu olan mal ve emlakı üzerinden görülecektir. Çalışmada amaçlanan; Osmanlı Devleti'nin, biri Avrupa'da diğeri Ortadoğu ya da Batı Asya olarak nitelendirilebilecek bir konumda bulunan iki ayrı eyaletinin aynı mevkideki iki idarecisinin mal varlıklarını tespit etmektir. Bu amaçla; Osmanlı Arşivindeki Bab-ı Defteri fonundaki muhallefât kayıtları başta olmak üzere ilgili vesikalardan ve çeşitli telif çalışmalarından istifade edilmiştir. Bu kayıtlardaki veriler sayesinde dönemin maddî kültür unsurlarına dair bir fikir oluşacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Muhallefât, Maddî Kültür.

**INHERITANCE RECORDS OF UZUN İBRAHİM AND HÜSEYİN PASHAS
WITH FACTORS OF MATERIAL CULTURE**

ABSTRACT

In the Ottoman Empire, one of the income sources of the treasury was the goods of the statesmen that were transferred to the treasury or confiscated for various reasons. In the 17th century, the difficulty brought on by wars and expeditions caused the confiscation to be experienced intensely.

The assets of Buda Governor Uzun İbrahim Pasha, who took part in the 1683 Vienna Siege, and Damascus Governor Huseyin Pasha, who died in 1684, which were transferred to the treasury, were examined. The confiscation practice in the Ottoman Empire was briefly explained, and the assets of İbrahim and Hüseyin Pasha, which were reflected in the records and transferred to the treasury, were specified according to their type and values and classified. In this way; the contribution of the confiscation system to the state treasury in the Ottoman Empire, will be seen through the properties and real estates of the two pashas, who were in the position of governor. The purpose of the study is to detect the assets of two governors in the same position in two separate provinces of the Ottoman Empire, one in Europe and the other in a location that can be described as the Middle East or West Asia. For this purpose; relevant documents especially the muhallefât/inheritance records in the Bab-ı Book in the Ottoman Archives and various copyrighted works has been used. Thanks to the data in these records, it is thought that an idea about elements of material culture of the period will be formed.

Keywords: Ottoman State, Inheritance, Material Culture.

GİRİŞ

Çalışmanın temel konusu, iki ayrı coğrafyada, aynı konumda bulunan iki Osmanlı idarecisinin müsadereye konu olan mal ve eşyalarını muhalefât kayıtları ışığında ele almaktır. Muhalefât kayıtları, barındırdığı birçok unsurla aslında toplumun maddî kültürüne de ayna tutmaktadır. İnsanların karşılıklı tüm etkileşimine, maddî-manevî ortaya koyduğu bütün yapıt ve ürünlere kültür denmektedir (Uygur, 2006, s. 17). Maddî kültür ise; insanların hayatları boyunca çeşitli koşullandırmalarla edindikleri eşya, obje, araç-gereç vs. tüm kalıntılardan oluşan toplu maddesel birikim olarak ifade edilebilir (Bozkurt, 2011, s. 2). Dolayısıyla muhalefât kayıtları bu maddesel birikime ilişkin olarak barındırdıkları verilerle Osmanlı maddî kültürünün izlerini taşımaktadır. Maddî kültür öğeleri, somut özelliği ile dikkat çeker. Az veya çok maddî değerleri ile muhalefât kayıtlarına konu olan eşya ve malzemeler, maddî kültür aktarımını sağlayan, buna hizmet eden birer araç olma özelliği de gösterir. Bununla beraber kültürün bir başka boyutu olan manevî kültürün öğeleri arasında sayılan inanç, ahlak, gelenek, düşünce tarzı gibi bazı kültür öğelerinin aksettği, dolayısıyla manevî kültüre de işaret eden unsurlardır. Bu bakımdan muhalefât kayıtlarının siyasî-hukukî bir uygulamanın belgesi olduğu kadar, sosyo-kültürel yaşamın da bir nevi göstergesi olduğu ifade edilebilir. Burada yapılacak tespitle, maddî kültür öğeleri muhalefâtlara yansıyan boyutuyla ortaya çıkarılmış olacaktır. Bu çalışmanın yapılmasındaki maksat, Osmanlı siyasî ve askerî tarihini ele almak değildir, dolayısıyla aşağıda da görüleceği üzere kısaca müsadere uygulamasından bahsedildikten sonra, paşalara ait muhalefâtlar maddî kültür unsurları çerçevesinde göz önüne serilecektir.

Osmanlı Devleti'nde Müsadere Uygulaması ve Muhalefât Kayıtları

Müsadere; hazineye gelir sağlamak amacıyla ya da bir süreliğine muhafaza etmek üzere tedbir veya ceza olarak devlet tarafından bir mala el konulması anlamı taşır; devletin, kamu görevlilerinin haksız yollarla temin ettikleri gelir veya emlakın tamamına veya bir kısmına el koymasını ifade eder (Tomar, 2006, s. 65). Bu anlamda müsadere Osmanlı Devleti'nde de uygulanagelen önemli bir gelir kaynağı olmuştur. Başlarda devlet malını zimmetine geçirenleri veya isyan edenleri cezalandırmak amacıyla başvurulan bir yöntem iken zamanla siyasî ve malî menfaat sağlama araçlarından biri hâline gelmiştir. XVI. asrın ikinci yarısı itibarıyla, Fatih Sultan Mehmed devrinde, Çandarlı Halil Paşa'nın mal varlığının müsadere edilmesiyle müsadere Osmanlı Devleti'nde sistemli bir şekilde uygulanmaya başladı. Ulema dışındaki devlet görevlilerine yapılan bu uygulama, XVII. asırda, artan malî ve askerî baskıların karşısında devlet hazinesinin gelir ihtiyacını karşılayan önemli bir kaynak olmuş ve yaygınlaşmıştır. Nitekim ulema sınıfı da müsadere uygulandığı bir kesim hâline gelmiş, ancak ehl-i örften farklı olarak ulemadan suçlu olanlar bu uygulamaya maruz bırakılmıştır. II. Viyana Kuşatması sonrasında müsadere uygulamaları yoğunluk kazanmıştır (Öğün, 2006, s. 67). Ayrıca devşirme kökenli bürokratların ölmeleri ve azledilmeleri ile birlikte geride kalan mallarına devlet tarafından el konulması, aristokratik veya feodal oluşumların önüne geçmek üzere atılmış önemli bir adım olarak da karşımızdadır ve dolayısıyla müsadere uygulamasının başka bir boyutunu göstermektedir (Gökpinar, 2022, s. 136).

Mali zorlukların akabinde, devlet hazinesini güçlendirmek amacıyla başvurulan yöntemlerden biri olan müsadereye bir cezalandırma yöntemi olarak da sıkça başvurulmuştur. Çünkü müsadereye sebep durumlardan birisi, devlet adamlarının sorumlusu olduğu görevlerin başarısızlıkla sonuçlanmasıdır. Nitekim Avusturya Seferi esnasında muhafızı olduğu Estergon Kalesi'ni düşmana teslim eden Halep Valisi Ebubekir Paşa boğdurulmuş, malları müsadere edilmiştir (Yazıcı, 2021, s. 340). 1683 yılında gerçekleşen Viyana Bozgunu'ndan sonra malları müsadere edilen devlet

adamlarından birisi, Budin Beylerbeyi Uzun İbrahim Paşa'dır. Osmanlı-Macaristan Seferinde bulunup vefat eden Şam Valisi Hüseyin Paşa'nın da malları hazineye aktarılmıştır.

Osmanlı Devleti'nde iki temel hazine vardı ve bunlardan biri devletin tüm gelirlerinin toplandığı Divan-ı Hümayun Hazinesi, diğeri iç ihtiyat hazinesiydi. İlk hazine vezir-i azamın idare ve sorumluluğu altında olup şefi başdefterdardı, iç hazine veya diğeri adıyla Enderun-ı Hümayun Hazinesi ise hazinedarbaşının emrindeydi (Uzunçarşılı, 1978, s. 73). İç hazinenin; dış hazinenin fazla parası, bazı hediyeler ve Mısır'dan gelen vergiler, vakıf gelirleri gibi bazı gelirler yanında temel kaynaklarından biri de müsadere yoluyla sağlanan mallardır (Köseoğlu, 1980, s. 4). Malları müsadere edilecek şahsın öncelikle mallarına el konulmakta, daha sonra bütün alacağı vereceği hesaplanarak deftere kaydedilmekteydi. Nakit ve değerli malları hazineye aktarılır, geriye kalanlar açık arttırma usûlü ile satılarak bedelleri beytülmale alınır (Kaya, 2018, s. 2).

Muhallefât, ölen kişilerden geriye kalan mal ve eşyaları ifade eden bir tabirdir. Bu mal ve eşyaları gösteren muhallefât kayıtları; tereke defterlerinin bir benzeri olarak değerlendirilebilir. Bu kayıtlar; müsadere uygulamasının bir sonucudur. Yani malları müsadere edilmiş kişilerin, devlet hazinesine aktarılan mal ve maddî varlıklarının dökümünü gösteren defterlerdir. Tereke kayıtlarından farklı olarak şer'î hukuktan bağımsız olarak tanzim edilmiştir. Merkez maliye bürokrasinin evrakları arasında bulunmaktadır (Türkal, 2021, s. 215).

Osmanlı Devleti'nde müsadere uygulaması iki önemli aşamada gerçekleşirdi. Öncelikle müsadereye maruz kalan kişinin mallarının nerede olduğu tespit edilir, bunun için görevliler bu mahallere gönderilir ve müsadere edilecek malların yağma ve kaçırma işinden muhafaza etmesi ve deftere kaydetmesi sağlanırdı. Koruma altına alınan malların tek tek, hiçbir unsur atlanmadan sayımı yapıldıktan sonra ikinci aşamada bu menkul-gayrimenkuller değerlendirilirdi (Telci, 2007, s. 146).¹

Çalışmamıza kaynaklık eden bu tür kayıtlar; Osmanlı idarî ve hukukî sisteminde önemli bir yere sahip olan müsadere uygulamasının boyutlarını görmek açısından son derece önemlidir. Dolayısıyla bunlar; hem bir sistemi ve bunun uygulanış alanlarını gösteriyor hem de bir taraftan muhallefât kayıtlarına konu olmuş şahısların, devlet görevlilerinin ekonomik-malî sınırlarını ifade ediyor. İki ayrı coğrafyada, aynı idarî mevkide bulunan iki ayrı Osmanlı paşasının nezdinde muhallefât kayıtları değerlendirilirken bu nokta göz önünde bulundurulmuştur.

Gerek Uzun İbrahim Paşa gerekse Hüseyin Paşa'nın müsadereye konu olmuş eşya ve paraları ile ilgili diğeri fonlar altındaki kayıtlar da çalışmanın kaynakları arasındadır. Ancak çalışmaya esas olarak iki muhallefât kaydı kaynaklık etmektedir. Bunlardan ilki Budin Beylerbeyi Uzun İbrahim Paşa'nın muhallefât kaydı olup arşivde Bab-ı Defterî fonundaki D.BŞM.MHF, 4/41 numaralı kayıttır. Kayıt her ne kadar Uzun İbrahim Paşa adıyla görünse de, evrakta yalnız Uzun İbrahim Paşa'nın muhallefât eşyaları değil, aynı zamanda Eğri (Eğri) Beylerbeyi Hüseyin Paşa'nın muhallefât eşyalarının da yer aldığı görülmektedir.

İkinci temel kaynak ise, Hüseyin Paşa'ya aittir ve aynı fon altında D.BŞM.MHF 4/53 numarasıyla kayıtlıdır. Paşa'nın seferde bulunan eşyalarından oluşan muhallefât kaydının, Halep Valisi Ebubekir Paşa'nın muhallefât kaydıyla beraber tutulduğu ifade edilmelidir.

Hüseyin Paşa'nın eşya kayıtlarının altında yer alan "*minvâl-i meşrûh üzere Başbâki Kulu Siyavuş Ağa ve sâbikan baş muhâsebeci olan Yusuf Efendi yediyle teslim-i hazîne-i enderûn-ı hümayûn olmuşdur*" ifadesi prosedürün nasıl işlediğine dair önemli bir bilgi de vermektedir. Nitekim, Başbâki

¹ Müsadere süreciyle alakalı olarak daha detaylı bilgi için bakılabilir: (Akyılmaz, 2008, s. 409-410).

kulu, defterdarlık ve halk arasındaki vergi anlaşmazlıkları ile ilgilenen maliye mahkemesinde, vergi baştahsildarı olarak maliye adına iddia makamı olarak yer alırdı. Bu mahkemelerde, daha ziyade ölen mültezimlerin zimmetlerinde kalmış mallara ve malları müsâdere yoluyla alınanların davalarına bakılırdı (Emecen, 1992, s. 127). Arşivde, çeşitli fonlar altındaki bütün muhalefât kayıtlarında, teslimatın Enderun Hazinesi'ne sağlandığını belirten net bir ifade bulunmayabiliyor. Nitekim, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'ndeki bir defteri kaynak olarak kullanan ve muhalefâttan hazineye aktarılan eşyaları gösteren bir çalışmada, aktarımın hangi hazineye yapıldığına dair kesin bir yargıya varılamadığı söylenmiştir (Yardım, 2021, s. 149).

Muhalefât kayıtlarının dönem dönem yenilediği görülmektedir. Nitekim, Uzun İbrahim Paşa ve Hüseyin Paşa'nın yukarıda bahsi geçen muhalefât kayıtları, Enderun Hazinesi'ne ait defterlerin yenilenmesi kararı gereğince tanzim edilen yeni deftere de yapılmıştır. Bu yenilenme esnasında bazı eşyaların halen mevcut olduğu belirtilirken, bazılarının altına bazı şahıslara hediye edildiği kaydedilmiştir. Dolayısıyla her ne kadar kayıtlarda gösterilse de hazinede mevcut olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim yeri geldikçe bunlar ifade edilmiştir. Dikkat çeken önemli bir husus ise, değerli madenlerden yapılmış bazı eşyaların sikke kesilmek üzere kullanılmasıdır. Kayıtların yenilenmesi nedeniyle bunu takip etmek mümkün olmuştur. Sikke darbında kullanılan bu eşyalar da aşağıda belirtilmiştir.

UZUN İBRAHİM VE HÜSEYİN PAŞALARIN MUHALLEFÂTLARI

Çalışmanın gövde kısmını ve ana temasını Budin Beylerbeyi Uzun İbrahim Paşa ve Şam Valisi Hüseyin Paşa'nın muhalefâtları oluşturmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği üzere, muhalefât kayıtları maddî kültür unsurlarının yansıdığı, kaydedildiği önemli birer arşiv kaynağı olması hasebiyle, Osmanlı maddî kültürü hakkında ciddi ipuçları ve dolayısıyla bilgi sunmaktadır. Bu bağlamda, muhalefâtlara konu olan ürün ve malzemeler kendi içerisinde gruplandırılmıştır. Muhalefât eşyaları, bu sınıflandırma esas alınarak belirlenmiş çeşitli başlıklar hâlinde aşağıda ifade edilmiştir.

UZUN İBRAHİM PAŞA'NIN MUHALLEFÂTI

Uzun İbrahim Paşa üçüncü kez Budin Beylerbeyi olduğu sırada Viyana Kuşatması'nda bulunmuştur. Ancak kuşatma esnasında muhalif tavrı nedeniyle hapsedilerek mallarına el konulmuştur (Bilge, 2010, s. 333). Beylerbeyiler, eyaletlerinin idarî işlerinden sorumlu oldukları kadar, eyaletlerinde emirleri altında bulunan tımarlı sipahi ordusundan da sorumluydular. Çünkü bu kuvvetler devlet ordusunun önemli kesimini oluştururdu ve beylerbeyi gerektiğinde bu kuvvetleri toplayarak orduya katılmak durumundaydı (İnalçık, 1995, s. 550). Bunun aksi şekilde hareket etmek veya başarısız olmak beylerbeyilerin görevden alınmasına, hapis veya idamla cezalandırılmalarına neden olabilirdi. Nitekim, Aslen Arnavut olan Uzun İbrahim Paşa'nın 1677 senesinde üçüncü kez görevde bulunduğu Budin Valiliği'ne, 1683 senesinde Viyana Kuşatması'ndaki tavrı nedeniyle son verilmiştir.² Arnavut asıllı olan İbrahim Paşa, 1670'de Budin, 1672'de Bosna ve 1673'te ikinci kez Budin Beylerbeyi tayin edilmiş, 1675'te azledildiği Budin Beylerbeyiliğine 1677'de yeniden ve üçüncü kez tayin edilse de, Viyana Kuşatması'ndan sonra Yanıkkale'de boğdurulmuştur (Altaylı, 2008, s. 135). Bu noktada; İbrahim Paşa'nın II. Viyana Kuşatması'ndan vazgeçilmesi yönündeki fikrini Veziriazam Kara Mustafa Paşa'ya bildirdiğini, ancak sadrazamın bu teklifi reddettiğini ifade etmek gerekmektedir

² Görevde bulunduğu yılları gösteren tablo için bkz. (Kılıç, 2009, s. 215-216).

(Çolak ve Aydar, 2020, s. 1082-1083). Uzun İbrahim Paşa, 4 seneyi aşkın bir süre görevde kalarak uzun bir beylerbeyilik dönemi geçirmiştir (Kılıç, 2019, s. 197).

İbrahim Paşa'nın malları arasında satışı yapılarak miriye teslim edilen bazı eşya bahaları, çeşitli şahsi eşyaları mevcuttur. Bunlar aşağıda bölümlendirilerek izah edilmiştir. **Tablo 1**'de Uzun İbrahim Paşa'nın satışı yapılan mal ve eşyalarının veya muhalledâtının karşılığı olarak hazineye intikal eden paralar gösterilmiştir. Diğer eşyaları aşağıdaki başlıklar altında ifade edilmiştir. Burada belirtmemiz gereken bir konu da İbrahim Paşa'nın muhalledâtı içerisindeki masraf kayıtlarıdır. Buna göre; hanesindeki iki bekçi için günlük 17 akçeden her biri için aylık toplam 510 akçe, ikisinin toplamı olarak aylık 1.020 akçe; iki bekçinin günlüğü 11 akçeden aylık olarak toplam 660 akçe masraf kaydedilmiştir (BOA, İE.ML. 18/1772, 1094/1683).

Tablo 1. Uzun İbrahim Paşa'nın Muhallefâtından Hazineye İntikal Eden Paralar³
(BOA, İE. ML. 16/1550; BOA, AE.SMMD.IV, 79/9359; TS.MA.e 224/1)

Tarih	Cins	Fiyat/Baha
1094/1683	Satılan emvalin karşılığı olarak kabz edilen miktar	1.800.000 akçe
1095/1684	Satışı yapılan bir adet fiçı bahası	12.000 akçe
1096/1685	Belgrad'da bulunan muhallefâtından gelen miktar	70 kese
1096/1685	Budin'de bulunan muhallefâti paralarından çeşitli tarihlerde gönderilen miktar	120 kese, 455 kuruş

Savaş Malzemeleri

Genel olarak askerî/idareci sınıftaki devlet adamlarının muhallefât kayıtları arasında rastlanabilecek malzemeler arasında savaş ekipmanları gelmektedir. Çünkü bunlar bir bakıma idare ve askerlik vazifelerinin göstergesidir. Dolayısıyla kültürel açıdan bakıldığında da, idareci sınıfın yetki ve sorumluluk alanlarına işaret eder. Nitekim; Uzun İbrahim Paşa'nın vefatından sonra hazineye teslim edilen eşyaları arasında bir tane beylerbeyi kılıcı kaydedilmiştir (BOA, D.BŞM.MHF, 4/41, 1095/1684). Ayrıca 10 adet cevherdar tüfenk de kaydedilen eşyalar arasındadır (TS.MA.d 26, 1098/1687). Bunların ilk evrakta, “*köhne bûy-ı cevherdâr tüfenk*” olarak kaydedildikleri görülmektedir (BOA, D.BŞM.MHF, 4/41, 1095/1684).

Giyim Malzemeleri

Muhallefât kayıtlarında, tereke kayıtlarında olduğu gibi önemli sayılabilecek eşyalar arasında giyim-kuşam malzemeleri gelmektedir. Bunlar; dönemin sosyal ve kültürel hayatına işaret ettiği gibi, aynı zamanda ekonomik bazı veriler sunmaktadır. Çünkü kumaş değeri yanında, üzerindeki süslemeler vasıtasıyla ait olduğu kişilerin mâli durumlarına dair önemli ipuçları taşır. Bu tür eşyalar şekilsel bazı özellikleri ile kayıtlara girmiştir. Yani kaydı tutulurken rengi, boyutu, üzerinde herhangi bir kusur veya leke olup olmadığı da belirtilmiştir.

İlk olarak Uzun İbrahim Paşa'nın bir adet kahverengi çukye kaplı samur müstamel (kullanılmış) erkânı olduğu dikkat çeker (BOA, D.BŞM.MHF, 4/41, 1095/1684). Bunun haricinde 1,5 parça samur belirtilmiştir (BOA, D.BŞM.MHF, 4/41, 1095/1684) (TS.MA.d 26, 1098/1687).

İbrahim Paşa'nın diğer giyim eşyalarına bakıldığında; daha ziyade kumaşlar kaydedildiği görülür. Bu kumaşlar ölçü ve bazı şekil özelliklerine göre, genellikle adet cinsinden gösterilmiştir. Bunlar **Tablo 2**'de belirtilmiştir. Aşağıdaki tablo incelendiğinde farklı sayıdaki bazı kumaşların, aynı uzunluk ölçüsüne sahip oldukları görülmektedir. Birbirinden farklı kumaş cinsine sahip olmaları da dikkat çekmektedir. Aynı malzemedan yapılmış bazı kumaşlar çeşitli özellikleri ile birbirinden

³ Ayrıca bkz. TSMA No: 532/48. TS.MA.e 224/1 numaralı evrakta, Karaman Valisi Şişman Mehmed Paşa, Defterdar Hasan Paşa, Şam Valisi Hasan Paşa, Çıldır Valisi Ömer Paşa, Kandiye Valisi Ahmed Paşa, Vezirazam Mustafa Paşa ve diğer bazı Osmanlı Paşaları ile Budin Valisi Melek İbrahim Paşa'nın muhallefâtından gelen paraların listelendiği ifade edilse de; evrakta geçen “1094 Ramazan-ı şerifinde (Eylül 1683) Budin Valisi iken fevt olan İbrahim Paşa” ibaresi, muhallefât sahibinin Melek İbrahim Paşa değil, Uzun İbrahim Paşa olduğunu göstermektedir. Çünkü hem evrak tarihi hem vefat tarihi söz konusu ismin Melek İbrahim Paşa olmadığına işaret etmekte, söz konusu evrak onun vefatından öncesine tarihlenmektedir. Melek İbrahim Paşa, Muharrem 1097/ Aralık 1685 tarihinde idam edilmiştir. Bkz. (Özcan, 2000, s. 335-337).

ayrılmıştır. Nitekim renkli olup olmamaları, menşeleri gibi ayırt edici nitelikleri ifade edilmiştir. Tabloda geçen sâyenin, buradaki anlamı haricinde de çeşitli anlamlar taşıdığı bilinmekle beraber muhallelât kaydında kumaş cinsi olarak ifade edildiği görülmektedir. Bu manada sâye; şayak türünden kalın bir kumaşı ifade eder (F. Yılmaz, 2010, s. 571).

Tablo 2. Budin Valisi Uzun İbrahim Paşa'nın Kumaşları
(BOA, D.BŞM.MHF, 4/41)

Elvan Londra çukye/çuka donluk (bire miktar lekeli)	53
Elvan sâye çukye donluk	20 ⁴
Beç ⁵ helâli/hilâlîsi parça (lekeli)	7
Şamî şukka-bend	7
Şamî dikdik	5
Kırmızı donluk ⁶	2
Luka atlası donluk (lekeli)	35 ⁷
Şamî ve Acem dîbâ donluk	5 ⁸
Dîbâ parça	1 ⁹

Muhallefâtında özellikle dîbâ denilen ipek türü bir kumaşın varlığı, İbrahim Paşa'nın kıymetli kumaşlara sahip olduğunu göstermektedir. Ne amaçla kullanıldığı belirtilmeyen ancak aynı türden bir adet de parça kumaş kaydedilmiştir. Bu kumaşlar haricinde, İbrahim Paşa'nın muhallefâtı içerisinde bugün sarık denilebilecek 19 adet çeşitli “*destâr*” mevcut olduğu görülmektedir. Tabloda yer alan kumaşlar adet cinsinden ifade edilmiş, bazılarının adetleri yanında uzunluk ölçüleri de verilmiştir. Uzunlukları zirâ⁴ cinsinden ifade edilmiştir. Eski bir uzunluk ölçü birimi olarak zirâ⁴, orta parmak ucundan dirseğe kadar olan uzunluğu ifade eder ve Türkçe karşılığı ise arşındır (Erkal, 1991, s. 411).

İbrahim Paşa'nın giyim eşyaları tabloda gösterilenden ibaret değildir. Bunlar haricinde önemli ve farklı sayılabilecek oldukça eski olduğu (gayet köhne) belirtilen bir adet vaşak kürkü mevcuttur (BOA, D.BŞM.MHF, 4/41, 1095/1684).

İbrahim Paşa'nın giyim eşyaları ve kumaşları, coğrafi açıdan ve dokuma türü bakımından farklılık göstermektedir. Özellikle kürk gibi değerli bir giyim malzemesinin bulunması da dikkat çekicidir. Bunlar, İbrahim Paşa'nın bulunduğu mevkinin maddî ve kültürel izleri olarak nitelendirilebilir. Ayrıca bu türden eşyaları, şahsî zevklerin birer göstergesi olarak da değerlendirmek mümkündür.

⁴ Bunların uzunluk ölçüsü, 4 zirâ⁴ olarak kayıtlarda geçmektedir.

⁵ Beç Viyana şehrinin Macarca karşılığıdır. Bkz. (Beydilli, 2013, s. 113).

⁶ Bunların hangi kumaştan yapıldığı tespit edilememekle beraber, Fekete'nin aynı malzemeleri hotoz olarak belirttiği ifade edilmelidir. (Fekete, 1949, s. 731).

⁷ Uzunluğu 9 zirâ⁴ olarak belirtilmiştir.

⁸ Uzunluğunun 9 zirâ⁴ olduğu belirtilmiştir.

⁹ Bu parça kumaş 6 zirâ⁴ dir.

Takı veya Aksesuarlar (Şahıs, Hayvan, Ev Aksesuarları)

Maddî kültür unsurları arasında kuşkusuz mühim bir yere sahip olan eşyalar, takı ve aksesuarlardır. Bunları önemli kılan hususların başında; kültüre dair önemli izler taşımaları, giyim, yeme-içme, süslenme daha genel bir ifadeyle yaşam kültürü ve alışkanlıklara ilişkin olarak ciddi veri sunmaları gelmektedir. Nitekim İbrahim Paşa'nın eşyaları arasında, birden fazla sayı ve türde saat bulunuyor. Bunların, tabiki muhalefât kayıtlarının tutulma usullerine uygun olarak ayrıntılı özellikleri ile belirtilmiş oldukları görülmektedir. Bir adet aylı, günlü ve burçlu özelliklerde kalkan saat, bir adet aylı, günlü, burçlu ve ruznâmeli saat kaydedilmiştir. Bunlardan farklı olarak pirinç malzemenen yapıldığı anlaşılan büyük bir saat de kayıtlara yansımıştır (BOA, D.BŞM.MHF, 4/41, 1095/1684).

Bu noktada, aksesuar grubunda hayvanlara ait malzemeleri de ifade etmek uygun görüldü. Dolayısıyla özellikle at koşum takımları her ne kadar savaş malzemeleri arasında değerlendirilebilecek olsa da, bir tür aksesuar malzemesi olduğu için burada ifade edildi. Uzun İbrahim Paşa'nın muhalefâtı içerisinde 10 çift eski tamga ve kem ayar gümüş rikâb yazılmıştır (BOA, D.BŞM.MHF, 4/41, 1095/1684). Söz konusu rikâblar, daha sonra sikke kesilmek üzere kullanılmıştır (TS.MA.d 26, 1098/1687). Bununla beraber, İbrahim Paşa'nın, sır işlenmiş olduğu ifade edilen gümüş 3 adet rahtı (eyer takımı) olduğu görülmektedir. Yine gümüşten, sır işçiliği yapılmış (mineli) bir kemer rahtı (eyer) da kayıtlara yansımıştır (BOA, D.BŞM.MHF, 4/41, 1095/1684).

Uzun İbrahim Paşa'nın bazı ev eşya ve aksesuarları kayıtlara girmiştir. Uzun İbrahim Paşa'nın eşyalarına bakıldığında yaşadığı, görev yaptığı coğrafyanın izlerini taşıması dikkat çekmektedir. Dolayısıyla bu durum maddî kültür unsurları üzerinde, coğrafyanın önemli bir etkisi ve katkısı olduğunu ifade etmektedir. Nitekim Paşa'nın muhalefâtında, yukarıda birkaç kez de geçtiği üzere Beç'e ait eşyalar bulunduğu görülür. Örneğin; gümüşten imal edilmiş küçük (sağır) 5 adet şamdan kaydedilirken Beç şamdanı olarak belirtilmiştir (BOA, D.BŞM.MHF, 4/41, 1095/1684). Ancak bu noktada bir hususu belirtmekte fayda vardır. Kayıtlarda geçen ibare "*sim sağır Beç şamdanı*" olarak okunmuş ve değerlendirilmiştir. Fakat daha önce L. Fekete tarafından yapılmış bir çalışmada "sağır Beç" kısmının "safriç" olarak belirtildiği görülmüştür (Fekete, 1949, s. 731). Bu şamdanların daha sonra sikke kesiminde kullanıldığı anlaşılmaktadır (TS.MA.d 26, 1098/1687). Bunlar haricinde bir adet büyük boy (kebir kıta) gümüş Beç tabağı olduğu görülmektedir (BOA, D.BŞM.MHF, 4/41, 1095/1684; TS.MA.d 26, 1098/1687). Bu eşyadan da şamdanlarla aynı yıl sikke kesilmiştir (TS.MA.d 26, 1098/1687).

Bazı Doğal Malzemeler

Uzun İbrahim Paşa'nın muhalefât kayıtlarına konu olan eşyaları arasında dikkat çeken bir grup malzeme ise, dirhem cinsinden ifade edilen bazı doğal malzemedir. Bunlar ortak bir özellikleri ile, kokularıyla dikkat çeker. Nitekim; güzel bir koku vermesiyle bilinen ve kıymetli de sayılan 150 dirhem anber, 600 dirhem ud kayıtlara geçmiştir (BOA, D.BŞM.MHF, 4/41, 1095/1684). Enderun Hazinesi'ne ait defterlerin yenilenmesi kararı gereğince, eski ve yeni muhalefât kayıtlarının yapıldığı, söz konusu muhalefâtın da yeniden kaydedildiği defterde, 600 dirhem ud kıyye cinsinden bildirilmiştir. Nitekim 600 dirhem 1,5 kıyyeye tekabül etmektedir (TS.MA.d 26, 1098/1687).

Yukarıdaki başlıklar altındaki verilere bakıldığında, İbrahim Paşa'nın muhalefâtının çeşitlilik arz ettiği, bu anlamda en dikkat çeken grubun giyim malzemeleri olduğu ifade edilebilir. Kaydedilen eşyaların menşeinin belirtilmiş olması, kullanılan temel malzemeye işaret edilmiş olması, adet veya ağırlıklarının yazılmış olması muhalefât kayıtlarında detaylı bir tespit ve tescil usûlü benimsendiğini

göstermesi bakımından önemlidir. Ancak elbette bu detaylı kayıt şekli, yalnızca buna hizmet etmemektedir. Bir boyutuyla sosyo-kültürel hayatın kullanılan eşya ve malzemelere aksettğini anlatmaktadır.

HÜSEYİN PAŞA'NIN MUHALLEFÂTI

Osmanlı Devleti'nin XVII. yüzyıl Şam idarecilerinden Hüseyin Paşa'nın Şam Valiliği görevinin, tıpkı Uzun İbrahim Paşa'nın Budin valiliği gibi, 1683 yılında son bulduğu bilinmektedir. Hüseyin Paşa'nın muhallefât kaydından, Evail-i Rebiülevvel 1095/ Şubat 1684 tarihinde vefat ettiği anlaşılmaktadır (BOA, D.BŞM.MHF, 4/53, 1095/1684).

Uzun İbrahim Paşa ile çağdaş bir Osmanlı valisi olarak aynı akıbeti yaşayan Hüseyin Paşa'nın malları müsadereye maruz kalmıştır. Bu aşamada öncelikle ifade edilmelidir ki müsadere konusu olan mallar para ve çeşitli eşyalardan müteşekkildir. Nitekim; vefatından sonra muhallefâtından olup Tersane Emîni Ali Efendi'ye teslim edilen akçeden, 9.000 esedi kuruş alınarak temessük verildiği görülmektedir (BOA, AE.SMMD.IV, 14/1571, 1095/1683). Paraları haricindeki eşyaları Uzun İbrahim Paşa'nın muhallefât eşyaları gibi kategorilere ayrılarak aşağıda ifade edilmiştir.

Savaş Malzemeleri

Hüseyin Paşa'nın kaydı yapılan eşyalar arasında savaş malzemelerinin varlığı kuşkusuz tahmin edilebilir bir gruptur. Bu anlamda, esasen kullandığı veya sahip olduğu eşyaların onun savaş maharetini ya da savaşçılıkla ilgili çeşitli özelliklerini gösterir nitelikte olduğu kanaatindeyiz. Nitekim muhallefât kaydında çeşitli tür ve özellikte tirkeş bulunduğu ifade edilmelidir. İlk olarak mor ve kırmızı kadife üzere, gümüş kabarıklı¹⁰ 49 adet tirkeş görülmektedir. Bundan başka zerdüzi bir adet ve mor kadife üzere altın kabarıklı bir adet tirkeş de kayıtlara yansımıştır (BOA, D.BŞM.MHF, 4/53, 1095/1684; TS.MA.d 26, 1098/1687). Tirkeş okların konulduğu kılıftır. Bu tür bir eşyanın kayıtlar içindeki varlığı, muhallefât sahibinin kılıç kullanmasının yanında okçuluğunu göstermesi bakımından dikkate şayandır. Dolayısıyla muhallefât kayıtları, yönetici askerî sınıfın alışkanlıkları ve askerî becerilerine ilişkin önemli bir veri sunar. Ayrıca, maddî kültür unsurlarıyla dönemin savaş kültürüne de ışık tutar.

Hüseyin Paşa'nın muhallefâtında önemli bir savaş malzemesi ise kılıçtır. Bunlar da muhallefât kayıtlarının tutulma usûllerine uygun olarak çeşitli özellikleri ile ifade edilmiştir. Nitekim kullanılan malzemeler hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Buna göre Hüseyin Paşa'nın, ağaç kabızlı Çerkezî sade altın 3 adet kılıcı mevcuttur (BOA, D.BŞM.MHF, 4/53, 1095/1684). Daha sonra bunların bozulup sikke kesildiği anlaşılmaktadır (TS.MA.d 26, 1098/1687). Hüseyin Paşa'nın 11 adet gümüş hizmetkâr kılıcı da kayıtlarda mevcuttur (BOA, D.BŞM.MHF, 4/53, 1095/1684).

Giyim Malzemeleri

Giyim malzemeleri ile ilgili olarak genel muhallefât kaydı tutma usûlünün bir sonucu ve göstergesi olarak, kumaşlar yazılırken tür ve özelliklerinin belirtildiği ifade edilmelidir. Bu manada Hüseyin Paşa'nın muhallefât eşyaları arasında rastlanan kumaş türünden eşyaları aşağıda **Tablo 3**'te gösterilmiştir. Tabloya bakıldığında, bazı değerli kumaşlar dikkat çekmektedir.

Ürünlerin ipek, pamuk, yün veya pamuk-ipek karışımı kumaşlar olması kumaş çeşitliliğini ifade etmesi bakımından önemlidir. Ayrıca dönem şartları düşünüldüğünde, tablodaki ürünlerin hem ithal hem de yerli kumaşlardan oluştuğu, dolayısıyla bu açıdan da bir çeşitlilik arz ettiği söylenmelidir.

¹⁰ Bu ifade belgelerde; قباره لي, قباره لي, قباري olarak değişik biçimlerde geçmektedir.

Nitekim, Osmanlı Devleti'nde Hindistan'dan ithal edilen pamuk-ipek karışımı bir tür kumaş olan germesud, yerli olarak Suriye'de de dokunuyordu. Önemli özelliği pamuğun oldukça yoğun olarak kullanılmasıydı (S. Yılmaz, 1992, s. 790).¹¹ Bu noktada, Şam'ın saf veya karışık olmak üzere ipekli ve pamuklu kumaş imâlâtında önemli bir yeri olduğunu belirtmek gerekir (Güner, 2011, s. 133). Dokumacılıkta Suriye'nin önemli bir merkez olması, XIX. asır boyunca da devam etti. İpek ve pamuk kumaşlarının Anadolu ve Mısır'da yaygın bir şekilde tercih edilmesi, Hama ve Şam'da dokumacılık sektörünün gelişmesini sağladı (Ortaylı, 1984, s. 96). Tabloda yer alan kutni veya kutnu, tıpkı germesud gibi pamuk-ipek karışımı olan bir kumaştır. Ancak bu kumaş türünde ipek daha yoğun kullanılmaktadır. Kadifeler de kutni kumaş grubuna girmektedir (S. Yılmaz, 1992, s. 789). Tabloda yer alan kumaşlardan biri de buruc alacadır. Bu ürünün, pamuk-ipek karışımı bir özellik gösteren Hindistan'dan (Buruc şehri) ithal edilmiş bir kumaş türü olduğu belirtilebilir (S. Yılmaz, 1992, s. 785, 791 dipnot 44). Hem hammadde hem dokuma açısından çeşitlilik gösteren, ayrıca dönem için değerli sayılabilecek kumaşlara sahip olması, Hüseyin Paşa'nın giyim-kuşam alışkanlıkları ve kültürünün önemli bir işaretçisidir. Bu noktada Paşa'nın, yaşadığı coğrafyanın, kumaş imalat ve ticareti bakımından sahip olduğu avantajlardan da yararlandığı veya etkilendiği değerlendirilebilir.

Tablo 3. Şam Valisi Hüseyin Paşa'nın Kumaşları¹²
(BOA, *D.BŞM.MHF*, 4/53; TS.MA.d 26)

Mütenevvia (çeşitli) helâli/hilâli	38
Sof donluk	4
Elvan sof top-donluk	3-1
Beyaz germesud donluk	13
Beyaz boğasi donluk	3
Buruc alaca ¹³	30
Elvan kutni ve çeşm-i bülbül	42
Acem katifesi donluk	2
Acem tellisi tamar/tomar	9
Acem zerbaftı tamar/tomar	8
Mısırî sade kahve makramesi çift	2
Mısırî sade kahve makramesi tek	1
Acem derayisi donluk	20
Serh (kırmızı) Şamî dîbâ donluk	1 ¹⁴
Elvan Şam alacası/ Şamî alaca	50

¹¹ Osmanlı'larda kullanılan veya üretilen kumaşlar hakkında ayrıca bakılabilir: (Yurt, 2020, s. 605-616; Yardımcı, 2016, s. 219-241).

¹² Tablodaki eşyalar adet cinsinden gösterilmiştir.

¹³ Alaca ifadesi ilk kayıтта الجة şeklinde, kayıtların yenilenmesi kararından sonra oluşturulan kayıтта ise الإجه olarak geçmektedir. Nitekim kayıtlar arasında yazım farklılığı diğer bazı eşyalarda da görülmektedir. Ancak içerik açısından birbirleri arasında herhangi bir fark veya eksik yoktur. BOA, *D.BŞM.MHF*, 4/53; TS.MA.d 26.

¹⁴ Uzunluğu 10 zirâ' olarak belirtilmiştir.

Hüseyin Paşa'nın çok sayıdaki kumaşlarının yanı sıra kürkleri de dikkat çekmektedir. Nitekim; kırmızı çukye kaplı samur bir adet kürkü ve yeşil çukye kaplı 2 adet erkan kürkü olduğu görülmektedir (BOA, D.BŞM.MHF, 4/53, 1095/1684).

Giyim eşyaları arasında, Uzun İbrahim Paşa'nın muhalledfâtında rastlanmayan şallar da dikkat çekicidir. Bu manada; 2 adet alaca şal Keşmir, 28 adet arka şalı ve kuşak mevcuttur. Bunlar haricinde, altın sade küçük 10 çengeli bulunan bir kuşak mevcuttur (BOA, D.BŞM.MHF, 4/53, 1095/1684). Bu eşyanın da hediye edildiği görülmektedir (TS.MA.d 26, 1098/1687). Kuşağın basit bir bağlama işlemi ile değil, değerli bir malzemeden yapılmış çengeller sayesinde kuşanıldığını, dolayısıyla giyim eşyalarında süs ve kıymete önem verildiği sonucunu çıkarmak mümkündür. Benzer bir çıkarım yakası altın pullu bir adet zere için de kullanılabilir (BOA, D.BŞM.MHF, 4/53, 1095/1684). Bu zere, daha sonradan Silahdar Osman Ağa'ya hediye edilmiştir (TS.MA.d 26, 1098/1687). Bunun haricinde muhalledfâtta 4 adet de mükemmel zere mevcuttur (BOA, D.BŞM.MHF, 4/53, 1095/1684).

Giyim eşyaları arasındaki bazı ürünler aksesuar olarak da değerlendirilebilir. Nitekim bu tür eşyalardan ikisi kolçak veya elçek denilen, kolluklar veya eldiven türü eşyalardır. Ancak burada, özellikle birlikte kaydedilmiş olmalarından dolayı giyim eşyaları grubunda değerlendirildi. Buna göre bir adet zernişanlı kolçak ve elçek bulunduğu belirtilmelidir (BOA, D.BŞM.MHF, 4/53, 1095/1684).

Takı veya Aksesuarlar (Şahıs, Hayvan, Ev Aksesuarları)

Hüseyin Paşa'nın muhalledfâtı içerisinde 7 adet gümüş küçük rikâb kaydına rastlanmış ve 5 adet gümüş kemer raht bulunduğu tespit edilmiştir (BOA, D.BŞM.MHF, 4/53, 1095/1684). Son kayıta ilk kayda göre küçük farklarla ifade edilen, bir adet “*alınlığı yeşim üzere zer-nişân hurda taşlıca ve sair yâfteleri câ-becâ piruze (firuze taşı) ve yakutluca sim dîvân rahtı*” mevcut olduğu görülmektedir (BOA, D.BŞM.MHF, 4/53, 1095/1684; TS.MA.d 26, 1098/1687).

Hüseyin Paşa'nın geride bıraktığı önemli eşya türlerinden biri kuşkusuz değerli madenlerden veya taşlardan oluşan eşya veya takılarıdır. Nitekim en dikkat çekici takı veya aksesuar ise yüzüklerdir. Buna göre muhalledfâtında, yemeni kabzalı, küçük hurda yakutlu, müzeyyen altın bir adet yüzüğü mevcuttur. Yüzüğün değerine değer katan bir özelliği ise, üzerinde hurda birkaç elmas olmasıdır (BOA, D.BŞM.MHF, 4/53, 1095/1684). Defter veya evrak kayıtlarının yenilenmesi ile oluşturulan yeni kayıtlardan anlaşıldığı üzere, çeşitli eşyalar bazı devlet görevlilerine hediye edilmiştir. Nitekim, söz konusu yüzük, daha sonra Kapı Ağası Mustafa Ağa'ya hediye edilmiştir (TS.MA.d 26, 1098/1687). Bunun haricinde yine değerli bir yüzük daha kayıtlara girmiştir. Altından olan bu yüzüğün, balık dişi kabza, hurda yakut ve hurda elmaslıca olduğu belirtilmiştir (BOA, D.BŞM.MHF, 4/53, 1095/1684). Yeşil boyama taşla süslenmiş altın bir yüzük daha vardır (BOA, D.BŞM.MHF, 4/53, 1095/1684). Bu yüzüğün, emin olmamakla birlikte sultan gözdelelerinden biri tarafından alındığı görülmektedir (TS.MA.d 26, 1098/1687). Ayrıca okunuşundan tereddüt edilmekle beraber aksesuar grubunda değerlendirilecek bir ürün de değerli bir eşyadır. Bir deste inci olduğu, bunun ağırlık ölçüsü olarak 22 miskale denk geldiği belirtilmiştir (BOA, D.BŞM.MHF, 4/53, 1095/1684). Bunlar daha sonra beşikörtüsünde kullanılmıştır (TS.MA.d 26, 1098/1687).

İbrahim Paşa'nın muhalledfâtı içerisinde yer almadığı halde Hüseyin Paşa'nın muhalledfâtı içerisinde karşılaşılan bir ürün grubu da ev eşyaları kategorisine aittir. Bu kategoriye giren ve muhalledfâtta görülen malzemeler ise ibrik ve leğen türü eşyalardır. Nitekim, gümüş malzemeden yapılmış 2 adet ibrik ve leğen kayıtlarda mevcuttur (BOA, D.BŞM.MHF, 4/53, 1095/1684). Bunlardan bir müddet

sonra sikke kesilmiştir (TS.MA.d 26, 1098/1687). Bir adet de Hindî tas mevcut olduğu görülmektedir (BOA, D.BŞM.MHF, 4/53, 1095/1684) (TS.MA.d 26, 1098/1687).

Bazı Doğal Malzemeler

Hüseyin Paşa'nın muhallelâtına konu olan malzemeler arasında Uzun İbrahim Paşa'nın muhallelât kaydında da görülen ud bulunmaktadır. Burada hem ilk kayıta hem son kayıta kıyye cinsinden ifade edilmiş ve 7 kıyye olduğu belirtilmiştir (BOA, D.BŞM.MHF, 4/53, 1095/1684; TS.MA.d 26, 1098/1687). Bu haliyle İbrahim Paşa'nın bıraktığı miktardan (600 dirhem) çok daha azdır. Hüseyin Paşa'nın geride bıraktığı şeyler arasında, 82 dirhem anber de mevcuttur (BOA, D.BŞM.MHF, 4/53, 1095/1684). Dolayısıyla İbrahim Paşa'nın muhallelâtında yer alan 150 dirhem anberin neredeyse yarısı kadardır.

Hüseyin Paşa'nın tüm eşyaları göz önünde bulundurulduğunda, değerli bazı eşyaların muhallelâtında yer alması dikkat çekmektedir. Uzun İbrahim Paşa'nın muhallelâtında olduğu gibi kumaşlar bu açıdan önemlidir. Ancak onun muhallelâtını değerli kılan bir diğer husus, değerli madenlerden imal edilmiş bazı eşyalar bulundurmasıdır. Öyle ki bunların bazı önemli şahsiyetlere hediye edildiği anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'ni önemli ölçüde yıpratın ve sonraki asırlara da tesir eden XVII. yüzyılın savaşlarla dolu yüzü Osmanlı devlet adamlarını da önemli ölçüde etkilemiş, özellikle Avusturya seferiyle ortaya çıkan mali sıkıntı, hem hazinenin yükünü hafifletmek hem de bir cezalandırma aracı olarak müsaderenin kullanımını sıklaştırmıştır. Bu etkilerle, II. Viyana Kuşatması'ndan sonra biri Avrupa topraklarında idareci olan diğeri özellikle Hac güzergâhında yer alan bir eyaletin temsilcisi olan iki ayrı Osmanlı valisi müsadereye maruz kaldı.

Her iki paşanın muhallelâta konu olan her türlü eşya ve malzemesinin detaylı özellikleri ile yazılmış olduğunu yinelemekte fayda bulunmaktadır. İncelenen kayıtlarda, malların maddî karşılıkları yazılı olmadığı için muhallelât eşyalarının her ne kadar malî değerleri hakkında kesin bir bilgi yer almasa da en azından tür ve çeşitleri, değerleri hakkında bir yargıya götürmektedir. Bu açıdan bakıldığında da ilk olarak savaş malzemelerini ifade etmek gerekir ki, Hüseyin Paşa'nın hem sayı hem değer hem de tür bakımından İbrahim Paşa'nın savaş malzemelerinden daha fazla savaş eşyasına sahip olduğu görülmektedir. Nitekim özellikle altın kılıçları bulunmasının ve bunların daha sonra sikke kesilmek üzere kullanılmasının, hem askerî tarih hem de para tarihi araştırmaları açısından önemli bir veri sunduğu düşünülmektedir.

Burada ifade edilen ikinci grup muhallelât eşyaları ise giyim malzemeleridir. Her iki paşanın da kumaşlarının görece çok olduğu belirtilebilir. Buna binaen; Hüseyin Paşa'nın İbrahim Paşa'dan daha fazla türde giyim malzemesi kayıtlara yansımıştır. Ancak yine de her ikisinin tablo olarak gösterilen giyim malzemelerine bakıldığında, hem dönemin hem de coğrafyanın dokumacılıkla ilgili özelliklerini ifade ettiği kanaati oluşmaktadır. Çünkü hem yerli hem ithal kumaşların varlığı, ayrıca bu kumaşların farklı hammaddelerden imal edilmiş olması, kumaş çeşitliliği ve sektörün canlılığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Muhallelât kayıtları içerisinde değerli eşya grubuna girebilecek temel malzemeler kuşkusuz takı ve aksesuarlardır. Çünkü bunların muhallelât kaydında yer almaları, hem şahısların maddî durumları ile ilgili hem de giyim ve süslenme kültürü, ev ve yaşam kültürü gibi çeşitli konularda bilgi ve ipucu sunar. Bununla beraber bazılarının temel ihtiyaç malzemeleri olmadığı düşünülürse, yine muhallelât

sahiplerinin kişisel zevkleri ile ilgili de bilgi vermektedir. En önemlisi, kayıtlardaki tüm bulgular kültürel birer işaret niteliğindedir. Bu açıdan yukarıda takı ve aksesuar grubu içerisinde kişilerin bu türden bazı eşyalarının yanı sıra hayvanlarına veya evlerine ait bazı aksesuarlar da ifade edilmiştir. Bu anlamda; başta atlar için kullanılan eğer takımları ve benzeri eşyalar, evlerde kullanılan aydınlanma eşyaları (şamdan), süs eşyası veya mutfak eşyası olarak ya da el-yüz yıkama amaçlı kullanılabilecek türden leğen-ibrik gibi malzemeler değerlendirilmiştir. Bu tür eşyaların menşei, üretildikleri malzemelerin de kayıtlarda belirtilmiş olması değerleri açısından şüphesiz önemli birer veridir. Nitekim; Hüseyin Paşa'nın kıymetli maden veya taşlardan yapılmış çeşitli yüzükleri mevcuttur. Aynı şekilde gümüşten leğen ve ibrikleri vardır. Yüzüklerinin ihşanda bulunmak niyetiyle hediye edildiği göz önünde bulundurulursa, ne denli değerli olduklarına dair bir fikir oluşabilir. Kaldı ki kullanılan maden ve taşlar da, bu malzemelerin değerlerini anlamak noktasında yeterli bir veridir. Ayrıca leğen ve ibriklerden daha sonra sikke yapılması, değerli madenlerden yapılmış çeşitli eşyanın gerektiğinde sikke kesilmek üzere kullanıldığına önemli bir örnektir.

Gerek İbrahim Paşa gerek Hüseyin Paşa'nın muhalefât kayıtlarında çeşitli türden malzemeler olduğu dikkat çeker. Söz konusu kayıtlardaki malzemelerin, kolaylıkla taşınabilir eşyalar olduğu görülmektedir. Ancak Hüseyin Paşa'nın muhalefâtının hem nicelik hem nitelik bakımından daha fazla eşya barındırdığını ifade etmek yanlış olmaz. Özellikle yüzyıl şartları ve dolayısıyla savaş dönemlerinde müsadere uygulamasının yoğunluk kazandığı düşünüldüğünde, vali konumundaki iki paşanın muhalefât kayıtlarının, müsaderenin boyutunu ve muhalefâta konu olan eşyaların çeşitliliğini görmek açısından önemli olduğu vurgulanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akyılmaz, S. G. (2008). Osmanlı Devleti'nde Yönetici Sınıfı Açısından Müsadere Uygulaması. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12(1-2), 389-420.
- Altaylı, Y. (2008). Osmanlı Döneminde Budin. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Beydilli, K. (2013). Viyana. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde (C. 43, ss. 113-119). İstanbul: TDV Yayınları.
- Bilge, S. M. (2010). Osmanlı'nın Macaristanı. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- BOA, AE.SMMD.IV, 14/1571. (1095/1683).
- BOA, AE.SMMD.IV, 79/9359. (1095/1684).
- BOA, D.BŞM.MHF, 4/41. (1095/1684).
- BOA, D.BŞM.MHF, 4/53. (1095/1684).
- BOA, İE.ML. 16/1550. (1094/1683).
- BOA, İE.ML. 18/1772. (1094/1683).
- Bozkurt, F. (2011). Tereke Defterleri ve Osmanlı Maddî Kültüründe Değişim (1785-1875 İstanbul Örneği). (Yayınlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Çolak, S. ve Aydar, M. (2020). Savaş ve Propaganda: 1683 Viyana Kuşatması Üzerine Bir Değerlendirme. Belleten, 84(301), 1045-1096.
- Emecen, F. (1992). Başbâki Kulu. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde (C. 5, ss. 126-127). İstanbul: TDV Yayınları.
- Erkal, M. (1991). Arşın. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde (C. 3, ss. 411-413). İstanbul: TDV Yayınları.
- Fekete, L. (1949). Osmanlı Türkleri ve Macarlar. Belleten, 13(52), 663-743.
- Gökpınar, B. (2022). Şam Valisi Vezir Topal Yusuf Paşa'nın Muhallefatı (1716). SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (56), 130-150.
- Güner, S. (2011). On Sekizinci Yüzyıl Şam'ına Dair Bazı Gözlemler. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 28(1), 131-148.
- İnalçık, H. (1995). Eyalet. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde (C. 11, ss. 548-550). İstanbul: TDV Yayınları.
- Kaya, A. İ. (2018). Siyaseten Katlı ve Müsadere Uygulamalarında II. Süleyman Dönemi (1687-1691) Örneği. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 8(1), 1-8.
- Kılıç, O. (2019). Budin ve Tımışvar Eyaletlerinin Paşaları: Karşılaştırmalı Bir Analiz. OTAM, (46), 191-229.
- Köseoğlu, C. (1980). Hazine. İstanbul: Yapı Kredi Bankası.
- Ortaylı, İ. (1984). 19. Yüzyıl Sonunda Suriye ve Lübnan Üzerinde Bazı Notlar. Osmanlı Araştırmaları, 4, 89-113.

- Ögün, T. (2006). Müsâdere (Osmanlılar'da). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde (C. 32, ss. 67-68). İstanbul: TDV Yayınları.
- Özcan, A. (2000). İbrâhim Paşa, Melek. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde (C. 21, ss. 335-337). İstanbul: TDV Yayınları.
- Telci, C. (2007). Osmanlı Devletinde 18. Yüzyılda Muhallefat ve Müsâdere Süreci. Tarih İncelemeleri Dergisi, 22(2), 145-166.
- Tomar, C. (2006). Müsâdere. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde (C. 32, ss. 65-67). İstanbul: TDV Yayınları.
- TS.MA.d 26. (1098/1687).
- TS.MA.e 224/1. (1096/1685).
- TSMA No: 532/48. (1096/1685).
- Türkal, M. K. (2021). Bağdat Valisi Ahmed Paşa'nın Muhallefatı (1692-1694). Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (52), 213-237.
- Uygur, N. (2006). Kültür Kuramı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1978). Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi. Belleten, 42(165), 67-93.
- Yardım, G. (2021). 17. Yüzyılın İkinci Yarısına Ait Bir Deftere Göre Muhallefattan Hazineye Aktarılan Eşyalar. Mavi Atlas, 9(1), 147-170.
- Yardımcı, K. G. (2016). Osmanlı Dönemi Dokuma Sanatı Ürünlerinden Örnekler. IntJCSS, 2(1), 219-241.
- Yazıcı, M. (2021). Halep Valisi ve Estergon Baş Muhafızı Ebubekir Paşa'nın Muhallefatı. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 9(29), 335-353.
- Yılmaz, F. (2010). Osmanlı Tarih Sözlüğü. İstanbul: Gökkuşbu Yayınları.
- Yılmaz, S. (1992). XVIII. Yüzyıl Tekstil Dünyasından: Hindistan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Pamuk-İpek Karışımı Kumaşları. Belleten, 56(217), 775-808.
- Yurt, D. (2020). Osmanlı Kumaş Sanatında Ahşap Kalıp Baskı Tekniği. TJSS, 4(8), 605-616.